

آتوسا حشر کیش بزرگ

تهیه و تنظیم

دکتر هدی دلیپاک

سرشناسه	: دلیاک، هدایت‌اله، ۱۳۲۵-
عنوان و نام پدیدآور	: آتوسا دختر کورش بزرگ/ تهیه و تنظیم ه دلیاک.
مشخصات نشر	: تهران: پارمیس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۲ ص.: مصور: ۱۱ × ۱۷ س.م.
شابک	: 978-600-8708-63-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: آتوسا، ۵۵۰ - ۴۷۵ ق.م.
موضوع	: کوروش هخامنشی، شاه ایران، - ۵۲۹ ق.م.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- هخامنشیان، ۵۲۱ - ۴۸۵ ق.م.
موضوع	: Iran -- History -- Achaemenians, 521 - 485 B. C
رده بندی کنگره	: ۲۳۶DSR
رده بندی دیسک	: ۹۵۵/۰۱۵
شماره کتابخانه ملی	: ۵۶۸۲۰۲۰

جدول مندرجات

۱۵	۱. پیشگفتار
۱۶	۱-۱: آتوسا در سیر ادبی و سخنانی
۱۸	۱-۲: نام آتوسا
۱۹	۱-۳: زندگینامه آتوسا
۲۰	۱-۴: فرزندان آتوسا
۲۲	۱-۵: آتوسا در بیرون از مرزهای ایران باستان
۲۳	۱-۶: مذهب آتوسا
۲۳	۱-۷: مرگ آتوسا
۲۴	۱-۸: آتوسا در تراژدی پارسیان
۲۴	۱-۹: آتوسا در متون زرتشتی و اساطیری ساسانی
۲۴	۱-۱۰: آتوسا در فرهنگ و ادبیات
۲۴	۱-۱۱: بیماری آتوسا
۳۱	۲. زندگینامه آتوسا دختر کورش بزرگ
۳۲	۲-۱: آتوسا در لغت

۶۵	 کشور ایران. ۳-۴
۶۵	 امپراتوری ایران در زمان کوریش ۳-۴
۶۵	 کوریش بزرگ ۳-۴
۶۵	 کساندان ۳-۱
۶۷	 زندگینامه کوریش بزرگ و خانواده او ۳
۶۸	 آتوسا به داریوش شاه ۴-۱۷
۶۸	 جنگ داریوش شاه با یونان ۴-۱۶
۶۸	 آتوسا شاعر و ادیب بود ۴-۱۵
۶۸	 آتوسا از زیباترین و قدرتمندترین زنان ۴-۱۴
۶۹	 آرتیستون ۴-۱۳
۶۹	 درگذشت آتوسا ۴-۱۲
۷۰	 قدرت فوق‌العاده آتوسا ۴-۱۱
۷۱	 آتوسا ملکه ی پیشی ۴-۱۰
۷۱	 آتوسا ی هخامنشی بلند پای پارس ۴-۹
۷۱	 آتوسا در زمان حکومت جمشید پارسا ۴-۸
۷۱	 پسران ۴-۷
۷۱	 آتوسا شهبانوی ایران ۴-۶
۷۱	 آتوسا در دوران پارتی ۴-۵
۷۱	 آتوسا به عنوان مادر پادشاه ۴-۴
۷۱	 آتوسا ستایشی ۴-۳
۷۱	 آتوسا سلطان سلطنت ۴-۲

۵۰	۳-۵: کورش پس از تصرف هر سرزمین
۵۱	۳-۶: همسر و فرزندان کورش بزرگ
۵۲	۳-۷: فرزندان کورش بزرگ
۵۳	۳-۸: هراسان داریوش بزرگ
۵۵	۳-۹: زندگینامه داریوش بزرگ
۵۶	۳-۱۰: جلد توجه مردم مصر توسط داریوش
۵۷	۳-۱۱: مورث مصر
۵۸	۳-۱۲: داریوش و ان عزیمت به مصر
۵۸	۳-۱۳: اقدامات داریوش در مصر
۶۲	۳-۱۴: نسب داریوش
۶۳	۳-۱۵: هند غربی در زمان داریوش
۶۳	۳-۱۶: نام داریوش
۶۴	۳-۱۷: قیام هفت یار
۶۴	۳-۱۸: نظریه قتل بردیای واقعی
۶۵	۳-۱۹: شورش در استان‌ها
۶۶	۳-۲۰: شورش یارت
۶۶	۳-۲۱: مرگ کمبوجیه و قتل بردیا
۶۷	۳-۲۲: تشکیلات داریوش
۶۷	۳-۲۳: ایجاد دستگاه منظم اداری در کشور
۶۸	۳-۲۴: تقسیم قلمرو شاهنشاهی به چندین ساتراپ
۶۸	۳-۲۵: سردبیر کارهای کشوری را اداره می‌کرد
۶۹	۳-۲۶: ایجاد راه شاهی توسط داریوش

- ۲۷-۳: ایجاد لشکر جاویدان توسط داریوش ۷۰
- ۲۸-۳: تنظیم مالیات‌ها توسط داریوش ۷۰
- ۲۹-۳: ارتباط دادن دریای مدیترانه و دریای سرخ توسط داریوش ۷۰
- ۳۰-۳: یکسان کردن واحد پول ۷۱
- ۳۱-۳: بازسازی نیایشگاه‌ها ۷۲
- ۳۲-۳: داریوش یکم در کتاب مقدس ۷۳
- ۳۳-۳: همی کردن سند ۷۳
- ۳۴-۳: لشکر کشی و سرزمین سکاهای ۷۴
- ۳۵-۳: جنگ داریوش با یونان ۷۴
- ۳۶-۳: کتیبه‌های داریوش ۷۶
- ۳۷-۳: مقبره داریوش ۷۷
- ۳۸-۳: زندگی خانوادگی داریوش ۷۷
- ۳۹-۳: آتوسا دختر کورش اول مادر ۷۹
- ۴۰-۳: انتخاب جانشین توسط داریوش ۷۹
- ۴۱-۳: خشایارشا پیروز میدان ۸۰
- ۴۲-۳: ازدواج با محارم در سلسله هخامنشی ۸۱
- ۴۳-۳: مقبره شهبانو کاساندان در پاسارگاد ۸۳
- ۴۴-۳: خشایارشا در کتاب مقدس ۸۴
- ۴۵-۳: مرگ همسر کورش ۸۵
- ۴۶-۳: مشخصات فردی آتوسا ۸۶
- ۴۷-۳: عشق کمبوجیه به آتوسا ۸۷
- ۴۸-۳: ازدواج آتوسا با داریوش ۸۷

۳-۴۹:	تاریخ فوت، محل فوت، هنگام فوت و محل دفن آتوسا....	۸۷
۳-۵۰:	ماجرای رمان «آتوسا دختر کورش بزرگ».....	۸۸
۳-۵۱:	کمبوجیه.....	۸۸
۳-۵۲:	دلبستگی آتوسا و داریوش به هم.....	۹۰
۳-۵۳:	کشته شدن کورش در جنگ با سکاها.....	۹۰
۳-۵۴:	رویداد لشکرکشی کمبوجیه به مصر.....	۹۱
۳-۵۵:	آتوسا در داریوش.....	۹۲
۳-۵۶:	سپاهیان وادین و مانروایی داریوش.....	۹۲
زندگی شخصی آتوسا در کوروش بزرگ.....	۹۵	
۴-۱:	جامعه زنان در دوره هخامنشیان.....	۹۵
۴-۲:	زنان درجه اول خاندان شاه.....	۹۸
۴-۳:	زنان ممتاز دربار.....	۹۹
۴-۴:	شاه و ملکه خواهر و برادر ملت.....	۹۹
۴-۵:	گور دختر.....	۱۰۲
۴-۶:	موقعیت گور دختر.....	۱۰۵
۴-۷:	معماری گور دختر.....	۱۰۶
۴-۸:	تاریخچه کشف و هویت یابی گور دختر.....	۱۰۶
۴-۹:	مرمت و نگهداری گور دختر.....	۱۰۶
منابع.....		۱۰۹

پیشگفتار

آتوسا (ὤθηθη Utauθa؛ اوستایی: هئوتسه Hutaosā؛ حدود ۵۵۰ پ م - ۱۷۵ پ م) از بانوهای با نفوذ ایران در دوران هخامنشیان بود. وی دختر کورس، پسر همنس پادشاه هخامنشی داریوش یکم، و مادر خشایارشا بود.

آتوسا، صورت یونانی Utaub فارسی باستان و Hutaosā اوستایی است، احتمالاً به معنی خوب و پاکیزه است. ظاهراً آتوسا نامی رایج در دودمان هخامنشی بود. بنابر منابع یونانی و رومی، نام خواهر کمبوجیه اول و همچنین خواهر و همسر شیر دوم هم آتوسا بود.

نگاره ۱-۱: سردیس سنگی دوران هخامنشی مشهور به «سردیس آتوسا»، کشف شده در

اطراف تخت جمشید

۱-۱: آتوسا همسر پادشاه هخامنشی

آتوسا هخامنشی دختر خردمند بنیانگذار سلسله هخامنشی کورش بزرگ از شهبانوهای ایران بود و خواهر کمبوجیه و بردیا، و همسر پادشاه هخامنشی داریوش بزرگ و مادر خشایارشا بود.

آتوسا هخامنشی برجسته‌ترین زن در تاریخ ایران قدیم است. همسرش پس از کورش بزرگ و داریوش بزرگ سومین شخصیت متنفذ هخامنشی بوده است.

آتوسا خواهرشی دختر کورش بزرگ هخامنشی در زمان حکومت خشایارشا، پادشاه بوده است. پس از آن‌هایتا او دومین کسی بود که لقب بان که یک عنوان مهمی بود، گرفت. زیرا اینچنین لقبی کمتر به ملکه‌ها داده می‌شد. آشیلوس در ایشناوس قرن پنجم پیش از میلاد در یکی نمایشنامه‌های خود تحت عنوان ایرانیان که اختصاص به جنگ خشایارشا شاه با یونانیان دارد از آتوسا به عنوان بانوان بانوان یاد می‌کند.

آتوسا هخامنشی خواندن و نوشتن را به خوبی می‌دانست و هرودوت می‌گوید آتوسا از قدرت فوق‌العاده‌ای برخوردار بود و در دوره جنگ با یونان که به توصیه او انجام شده بود، داریوش بزرگ همواره از نصیحت‌های او بهره می‌جست. او حتی علاقمند بود که در میدان کارزار نیز شوهرش را همراهی کند.

آتوسا از داریوش بزرگ دارای چهار فرزند شد، که بزرگ‌ترین آن‌ها خشایارشا بود، دیگری هیستاسپس، فرماندار نیروهای خشایارشا در باکتریا و سکا، ماسیستر، یکی از فرماندهان خشایارشا و هخامنش، دریاسالار ناوگان مصر بود.

پدر	کورش بزرگ
مادر	کاساندان
فرزندان	خشیارشا ویشتاسپ ماسیشته هخامنش

آتوسا (فارسی باستان: $Utau\theta a$ ؛ اوستایی: $Hutaosā$ ؛ پهلوی: $hutaos$ ؛ رومی: خطوس؛ پارسی: $xwdws$ ؛ ایلامی: $u-du-sa$ ؛ حدود ۵۰۰ پ. م - ۱۷۰ پ. م) دختر کورش بزرگ، ملکه پادشاه هخامنشی داریوس یکم، مادر خشیارشا بود. به گواهی مورخین یونانی، او با نفوذترین همسر داریوس بزرگ بود.

۲-۱: نام آتوسا

آتوسا، صورت یونانی $Utau\theta a$ فارسی باستان $Hutaos$ اوستایی است، احتمالاً به معنی «حیله‌گر خوب» یا «هدیه خوب» است. ظاهراً آتوسا نامی رایج در دودمان هخامنشی بود. به استناد «شاهنامه شاه‌های کاپادوکیه»، علاوه بر نام خواهر کمبوجیه اول، خواهر رستم اردشیر دوم هم آتوسا نام داشت.

هیتس هوتوسا (در پهلوی هوتوس، در پارسی $xwdws$ ، در ایلامی $u-du-sa$ ، در تاریخ طبری خطوس) آمده است را «خوش‌فربه‌ران» ترجمه می‌کند؛ که به عقیده او، $taosā$ به معنی «فربه‌ران» است. یوستی ارتباط میان هوتوسای اوستا و آتوسای یونانی را مخالف قوانین آواشناسی دانسته، اما واکرناگل و آندره‌آس و بارتولمه نظر او را رد کردند.

آتوسا در لغت به معنای خوش اندام است. همچنین به معنای قدرت و توانمندی نیز می‌باشد.

۳-۱: زندگینامه آتوسا

شهرت‌ترین شخصیت تاریخی که آتوسا نام داشت، دختر کوروش بزرگ (احتمالاً بزرگترین فرزندش) بود. مادرش کاساندان بود.

آتوسا بین سال‌های ۵۵۰ تا ۴۷۵ پ. م زیست. آتوسا همسر برادرش کمبوجیه دوم بود و بعد از مرگش، به طریقی به حرم‌سرای گنومات (بردیای دروغین) درآمد. سرانجام، داریوش بزرگ مالکیت حرم‌سرا را به دست گرفت و با آتوسا از واج کرد و او را همسر اصلی و ملکه کرد. این حرکت برجسته داریوش، به او شش هفت جانشینی تضمینی خاندان هخامنشی به وسیله پیوستن به خانواده پارس و مسیر ساخت بنا بر گزارش هرودوت، او داریوش را تشویق ساخت تا به یونان وارد جنگ شود، چرا که او می‌خواست آتیک، آرگیو و کورینتس را تابع کند. به‌علاوه، آتوسا از همسرش، کنیزهایی از سرزمین لکونه، آرگوس، آتیک و کورنیشیان طلب می‌کند.

به روایت هرودوت، دمکدس پزشک یونانی که پس از معالجه داریوش، پزشک خصوصی‌اش شد، می‌توانست از تقاضای هر چیزی به جز بازگشت به وطن داشته باشد. کمی بعد، غده‌ای بدخیم در سینه آتوسا پدیدار شد. او بیماریش را با دمکدس در میان می‌گذاشت و دمکدس که شوق دیدار میهن داشت، محرمانه از او می‌خواهد تا در صورت موفقیت در معالجه، تقاضای او را به شرطی که زانی برایش نداشته باشد، بپذیرد. آتوسا می‌پذیرد و درمان می‌شود. دمکدس از او می‌خواهد که شاه را با این یادآوری که جوان، ثروتمند و نیرومند است برای حمله به یونان

ترغیب کند. آتوسا به داریوش می گوید جنگ با یونان از یک سو بر آوازه و قدرت او نزد ایرانیان می افزاید و از سوی دیگر، چون آنان را سرگرم می سازد، از فرصت ایجاد مزاحمت می کاهد. داریوش جواب می دهد که قصد جنگ با سکاها را دارد، اما آتوسا جواب می دهد که چیره شدن بر سکاها هر لحظه ممکن است ولی او آرزوی تصرف یونان را در سر دارد. به ویژه که راه آشنایی مثل دموکدس در دسترس است. داریوش می پذیرد و دموکدس هر چه با جاسوسان ایرانی برای به دست آوردن اطلاعات به سواحل یونان می فرستد.

ایرانی ها ظیفه داشتند از فرار پزشک یونانی جلوگیری کنند. بر اثر تحریک او، لشکر پاسی سواحل یونان را شناسایی کردند و نیروی دریایی یونان را بررسی کردند و توانستند راغنمایی دموکدس کروتونی، پزشک خصوصی او و داریوش هدایت شدند. گرچه لشکرکشی موفقیت آمیز بود، دموکدس موفق شد فرار کند. رجبی گرچه در صحت کل روایت هرودوت شک دارد، اما جزئی از روایت را می پذیرد چرا که آن را حامل برداشت معاصرین هرودوت از دربار ایران، اعتبار محکمی را یکی از بزرگترین جنگ ها میان پارس و یونان می داند.

۴-۱: فرزندان آتوسا

آتوسا چهار پسر از داریوش داشت: خشایارشا که بزرگترین پسرش بود، دیگری ویشتاسپ، فرماندار نیروهای خشایارشا در باکتریا و سکاها، ماسیشته، یکی از فرماندهان خشایارشا و هخامنش، دریاسالار ناوگان مصر بود. به خاطر دودمان و زیرکی اش، آتوسا تأثیر بزرگی بر شوهرش و قصر داشت. در سال ۴۸۷ پ. م در دعوی حرم سرا، او حمایت داریوش را با جانشینی خشایارشا به دست آورد. خشایارشا اولین پسرش بود ولی

اولین فرزند داریوش نبود. داریوش ۳ پسر دیگر از اولین زنش، دختر گوبریاس داشت. انتصاب خشایارشا به عنوان فرمانده کل ارتش پارسی به او قدرتی برای جانشینی در آینده را داد. جابه‌جایی قدرت بعد از داریوش به خشایارشا، باید به سبب اقتدار بزرگ آتوسا باشد. در مدت حکومت پدرش، او جایگاه والای ملکه مادر را به دست آورد.

هنگام درگیری میان پسر آرتوبازان Artobazane (همسر داریوش بزرگ) و خشایارشا، به سبب اینکه در هنگام پادشاهی پدرش به دنیا آمده بود، جت پادشاهی را از آن خود کرد. هرودوت اظهار می‌دارد که حتی بدون این دلیل هم، پادشاهی از آن خشایارشا بود، چرا که «تمام قدرت در دست‌های آتوسا به».

